

The Relationship of Family Emotional Climate and Psychological Capital with Academic Hope among First-Grade Secondary School Students in Babol

1. Jalal Babazadeh[✉]: MA, Department of Psychology, To.C., Islamic Azad University, Tonekabon, Iran

2. Jamal Sadeghi^{*✉}: Department of Psychology, Bab.C., Islamic Azad University, Babol, Iran

*Corresponding Author's Email: jamalsadeghi48@yahoo.com

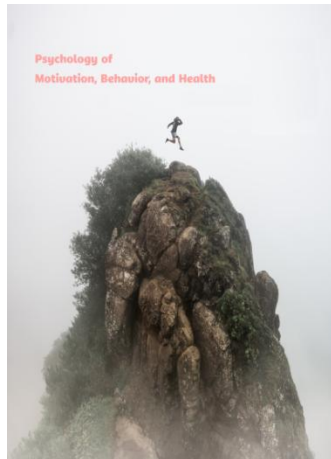
Received: 2026-02-25

Revised: 2026-05-22

Accepted: 2026-05-28

Initial Publish: 2026-06-04

Final Publish: 2026-12-22

Abstract

Introduction and Aim: Academic hope is considered one of the most important motivational variables influencing academic achievement, educational persistence, and students' psychological adjustment, and it is affected by both family-related and individual psychological factors. The present study aimed to investigate the relationship between family emotional climate and psychological capital with academic hope among first-grade secondary school students in Babol.

Methodology: This study employed a descriptive-correlational design and was applied in terms of purpose. The statistical population included all first-grade secondary school students in Babol during the 2025–2026 academic year (N=3431), from whom 353 participants were selected through multistage cluster sampling. The research instruments included the Family Emotional Relationship Scale by Hilburn, the Psychological Capital Questionnaire developed by Luthans, and the Academic Hope Scale developed by Khormae and Kamari. Data were analyzed using Pearson correlation coefficient and simultaneous multiple regression analysis in SPSS-26 software.

Findings: The findings revealed a significant positive relationship between family emotional climate and academic hope ($r=0.48$, $p<0.01$). A stronger positive relationship was also found between psychological capital and academic hope ($r=0.61$, $p<0.01$). Multiple regression analysis demonstrated that family emotional climate and psychological capital jointly explained 46% of the variance in academic hope. Among the predictor variables, psychological capital showed a stronger predictive effect on academic hope. In addition, the results confirmed the normal distribution of the data and the absence of multicollinearity in the regression model.

Conclusion: The findings indicate that both a positive family emotional climate and students' internal psychological resources play significant roles in enhancing academic hope. Therefore, educational and counseling interventions focusing simultaneously on improving family emotional relationships and strengthening students' psychological capital may contribute to increasing academic motivation, reducing academic decline, and improving adolescents' educational performance.

Keywords: Family Emotional Climate, Psychological Capital, Academic Hope, First-Grade Secondary Students, Babol

How to Cite: Babazadeh, J., & Sadeghi, J. (2026). The Relationship of Family Emotional Climate and Psychological Capital with Academic Hope among First-Grade Secondary School Students in Babol. *Psychology of Motivation, Behavior, and Health*, 4(5), 1-14.

Copyright: © 2026 by the authors. Published under the terms and conditions of Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Extended Abstract

Introduction and Aim

Academic hope has emerged as one of the most important motivational and cognitive constructs in educational psychology because it plays a crucial role in students' persistence, academic achievement, psychological adjustment, and future orientation. Students with higher levels of academic hope are generally more capable of setting educational goals, finding pathways to achieve those goals, and maintaining motivation despite academic difficulties (Gallagher & Lopez, 2008). In recent years, researchers have increasingly emphasized that academic success is not solely dependent on cognitive ability or instructional quality, but is also influenced by emotional, familial, and psychological factors that shape students' attitudes toward learning and their expectations for the future. In adolescence, particularly during the first stage of secondary education, students encounter substantial cognitive, emotional, and social changes that can significantly affect their educational motivation and future aspirations. Consequently, identifying the variables associated with academic hope has become an important area of inquiry in educational and developmental research (Hosseini & Karimi, 2019).

Among the environmental factors influencing students' academic functioning, family emotional climate has received considerable attention. Family emotional climate refers to the quality of emotional interactions among family members, including affection, emotional support, trust, intimacy, and psychological security. A positive emotional climate within the family can provide adolescents with emotional stability, self-confidence, and psychological safety, thereby enhancing their academic engagement and educational aspirations. Conversely, emotionally cold or conflictual family environments may contribute to anxiety, low self-esteem, reduced motivation, and academic disengagement. Previous studies have shown that supportive family relationships are positively associated with academic adjustment, educational motivation, and socio-emotional development among adolescents (Karimi et al., 2020). Similarly, research has demonstrated that positive family climate contributes to higher levels of self-esteem and academic motivation among students (Mohammadi et al., 2020). Sadeghi and Rezaei also reported that family emotional climate significantly predicts socio-academic adjustment in adolescents and facilitates educational participation through emotional support and psychological security (Sadeghi & Rezaei, 2022).

Moreover, family-related factors have been identified as important determinants of students' educational achievement in Babol, highlighting the contextual relevance of familial influences within this population (Rezaei et al., 2021).

In addition to family-related variables, psychological capital has been introduced as an important internal psychological resource that influences educational outcomes and psychological wellbeing. Psychological capital, rooted in positive psychology, consists of four major components: self-efficacy, hope, resilience, and optimism (Luthans et al., 2007). These positive psychological capacities help individuals cope with stressors, maintain adaptive functioning, and persist toward their goals. Students with higher psychological capital are generally more confident in their academic abilities, more resilient when facing setbacks, and more optimistic about future outcomes. Research evidence supports the positive role of psychological capital in academic contexts. Najafi and colleagues found that psychological capital enhances academic achievement through self-regulation processes (Najafi et al., 2021). Hu also demonstrated a positive relationship between psychological capital and subjective academic achievement among middle school students (Hu, 2025). Similarly, Amera reported that psychological capital contributes to academic achievement through increased academic engagement (Amera, 2025). Furthermore, Jasem and colleagues emphasized the mediating role of psychological capital in the relationship between academic self-efficacy, academic engagement, and academic achievement among students (Jasem et al., 2025). Meta-analytic findings have additionally shown that positive psychological capital is associated with improved attitudes, performance, and adaptive behaviors across different settings (Avey et al., 2011).

Recent evidence also indicates that psychological capital may act as a protective factor in stressful family and educational conditions. Shereda and colleagues demonstrated that psychological capital mediates the relationship between life satisfaction and psychological wellbeing among medical students, suggesting that it serves as an important psychological buffer against emotional distress (Shereda et al., 2025). Likewise, Zoromba and colleagues found that psychological capital mediates the relationship between family sense of coherence and caregiver stress, further supporting the interconnectedness between family emotional functioning and positive psychological resources (Zoromba et al., 2024). These findings imply that supportive family environments may facilitate the development of positive

psychological capacities, which in turn enhance students' educational motivation and hope.

Despite the growing body of literature on family functioning and psychological capital, relatively limited research has simultaneously examined the relationship of family emotional climate and psychological capital with academic hope among adolescents, especially within the context of Iranian middle school students. Most previous studies have focused either on academic motivation and family relationships or on psychological capital and educational achievement separately. Furthermore, many studies have been conducted in university populations or large metropolitan areas, while fewer investigations have addressed students from medium-sized cities such as Babol. Considering the importance of adolescence in identity formation and educational orientation, examining the combined role of family emotional climate and psychological capital in predicting academic hope may provide valuable theoretical and practical implications. In addition, educational policymakers have increasingly highlighted the necessity of implementing supportive educational programs for students at risk of academic decline and disengagement (Zarei et al., 2022). Therefore, the present study aimed to investigate the relationship between family emotional climate and psychological capital with academic hope among first-grade secondary school students in Babol

Methodology

The present study employed a descriptive-correlational design and was applied in terms of purpose. The statistical population consisted of all first-grade secondary school students, including seventh, eighth, and ninth graders, in Babol during the 2025–2026 academic year. According to official statistics provided by the Department of Education, the population included 3,431 students enrolled in public and private schools. Based on the Krejcie and Morgan sampling table, the required sample size was estimated at 346 participants. However, considering the possibility of attrition and incomplete questionnaires, 380 questionnaires were distributed. After excluding incomplete responses, data from 353 students were analyzed.

Participants were selected using multistage cluster sampling. Initially, Babol was divided into five educational districts, from which three districts were randomly selected. Subsequently, three schools from each district were selected through simple random sampling, resulting in nine schools. In the next stage, two classes from each grade level were randomly

selected within each school, and all students in the selected classes participated in the study.

Data collection instruments included the Family Emotional Climate Scale developed by Hilburn, the Psychological Capital Questionnaire (PCQ) developed by Luthans and colleagues, and the Academic Hope Scale designed by Khormaei and Kamari. The Family Emotional Climate Scale consisted of 16 items measuring dimensions such as affection, encouragement, trust, emotional security, and shared experiences. The Psychological Capital Questionnaire included 24 items assessing self-efficacy, hope, resilience, and optimism using a six-point Likert scale. The Academic Hope Scale contained 27 items measuring hope for opportunities, life skills acquisition, usefulness, and competency development. Data were analyzed using descriptive statistics, Pearson correlation coefficients, and simultaneous multiple regression analysis in SPSS-26 software.

Findings

Descriptive findings showed that the mean score of family emotional climate was 58.43 with a standard deviation of 8.62. Among its dimensions, emotional security and trust obtained the highest mean scores, whereas gift-giving had the lowest mean score. The mean score of psychological capital was 86.40 with a standard deviation of 13.74, and self-efficacy showed the highest mean among its components. The mean score of academic hope was 68.65 with a standard deviation of 12.18.

Examination of skewness and kurtosis indices indicated that all variables were within the acceptable range, suggesting normal distribution of the data. The Kolmogorov–Smirnov test also confirmed the normality assumption for all study variables.

Pearson correlation analysis revealed a significant positive relationship between family emotional climate and academic hope ($r = 0.48, p < 0.01$). A stronger positive relationship was observed between psychological capital and academic hope ($r = 0.61, p < 0.01$). In addition, family emotional climate and psychological capital were positively correlated ($r = 0.52, p < 0.01$), indicating that supportive family relationships are associated with higher levels of positive psychological resources among students.

Simultaneous multiple regression analysis demonstrated that family emotional climate and psychological capital jointly predicted academic hope significantly ($R = 0.68, R^2 = 0.46, F(2,350) = 149.26, p < 0.001$). Together, these two predictor variables explained 46% of the variance in academic hope.

Psychological capital emerged as the strongest predictor of academic hope ($\beta = 0.53, p < 0.001$), while family emotional climate also showed a significant predictive effect ($\beta = 0.22, p < 0.001$). Variance Inflation Factor values indicated no multicollinearity problem between the predictor variables.

Discussion and Conclusion

The findings of the present study demonstrated that both family emotional climate and psychological capital are significantly associated with academic hope among first-grade secondary school students. Students who experienced warmer, more supportive, and emotionally secure family environments reported higher levels of hope regarding their educational future. Likewise, students with stronger psychological capital, characterized by greater self-efficacy, resilience, optimism, and hopefulness, exhibited significantly higher academic hope.

These findings suggest that academic hope is not solely determined by cognitive abilities or school-related factors, but rather emerges from the interaction between supportive environmental conditions and positive internal psychological resources. The family environment appears to play a foundational role in shaping adolescents' emotional security, confidence, and motivational orientation. Adolescents who receive emotional support and encouragement from their families are more likely to perceive their educational goals as attainable and meaningful. Such supportive family interactions may also foster adaptive psychological capacities that help students cope effectively with academic stressors and setbacks.

The stronger predictive role of psychological capital indicates that positive psychological resources function as immediate mechanisms influencing students' educational motivation and expectations for the future. Students with higher self-efficacy are more confident in their ability to overcome academic challenges, while optimism and resilience enable them to maintain positive expectations despite failures or difficulties.

Consequently, psychological capital serves as an important motivational resource that strengthens students' perseverance and engagement in educational activities.

Another important finding was the positive relationship between family emotional climate and psychological capital. This result highlights the possibility that supportive family environments contribute to the development of positive psychological capacities among adolescents. Emotional warmth, trust, and psychological security within the family may enhance adolescents' self-confidence, resilience, and positive outlook toward life and education.

Overall, the present findings emphasize the importance of simultaneously considering family-related and psychological factors in understanding academic hope among adolescents. Educational systems aiming to improve students' academic motivation and persistence should not focus exclusively on instructional methods or academic achievement indicators. Instead, interventions designed to strengthen family emotional relationships and enhance students' psychological capital may substantially contribute to improving educational hope and academic wellbeing.

The practical implications of these findings are particularly relevant for school counselors, educational psychologists, and policymakers. School-based psychological interventions focusing on self-efficacy, resilience, optimism, and emotional regulation may enhance students' academic hope. Similarly, parent-training programs aimed at improving family communication, emotional support, and positive parenting practices could strengthen adolescents' educational motivation and psychological adjustment. Such interventions may ultimately reduce academic disengagement, school dropout, and emotional distress among adolescents while promoting healthier educational experiences and more positive future orientations.

رابطه جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی با امید به تحصیل دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهر بابل

۱. جلال بابازاده^۱: کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران
۲. جمال صادقی^{۲*}: گروه روان‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: jamalsadeghi48@yahoo.com

انتشار نهایی: ۱۴۰۵/۱۰/۰۱

انتشار اولیه: ۱۴۰۵/۰۳/۱۴

پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۰۷

بازنگری: ۱۴۰۵/۰۳/۰۱

دریافت: ۱۴۰۴/۱۲/۰۶

چکیده

مقدمه و هدف: امید به تحصیل به‌عنوان یکی از مهم‌ترین متغیرهای انگیزشی، نقش اساسی در پیشرفت تحصیلی، پایداری آموزشی و سازگاری روان‌شناختی دانش‌آموزان ایفا می‌کند و تحت تأثیر عوامل خانوادگی و منابع روان‌شناختی فردی قرار دارد. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی با امید به تحصیل دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهر بابل انجام شد.

روش‌شناسی: این پژوهش از نوع توصیفی-همبستگی و از نظر هدف کاربردی بود. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهر بابل در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۵ به تعداد ۳۴۳۱ نفر بود که از میان آنان، ۳۵۳ نفر با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل مقیاس روابط عاطفی اعضای خانواده هیلبرن، پرسشنامه سرمایه روان‌شناختی لوتانز و پرسشنامه امید به تحصیل خرمایی و کمری بود. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه همزمان در نرم‌افزار SPSS-۲۶ تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که بین جو عاطفی خانواده و امید به تحصیل رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($P < 0/01$ ، $r = 0/48$). همچنین بین سرمایه روان‌شناختی و امید به تحصیل نیز رابطه مثبت و معناداری مشاهده شد ($P < 0/01$ ، $r = 0/61$). نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی در مجموع ۴۶ درصد از واریانس امید به تحصیل را تبیین می‌کنند. در این میان، سرمایه روان‌شناختی با ضریب بتای بالاتر، پیش‌بینی‌کننده قوی‌تری برای امید به تحصیل بود. یافته‌ها همچنین نشان داد که توزیع داده‌ها نرمال بوده و مشکل همخطی چندگانه در مدل وجود ندارد.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش بیانگر آن است که هم جو عاطفی مثبت خانواده و هم منابع روان‌شناختی درونی دانش‌آموزان نقش مهمی در ارتقای امید به تحصیل دارند. بنابراین، طراحی مداخلات آموزشی و مشاوره‌ای با تمرکز همزمان بر بهبود روابط عاطفی خانواده و تقویت سرمایه روان‌شناختی دانش‌آموزان می‌تواند در افزایش انگیزش تحصیلی، کاهش افت تحصیلی و بهبود عملکرد آموزشی نوجوانان مؤثر باشد.

کلیدواژه‌گان: جو عاطفی خانواده، سرمایه روان‌شناختی، امید به تحصیل، دانش‌آموزان دوره اول متوسطه، بابل

روان‌شناسی انگیزش، رفتار و سلامت

نحوه استناددهی: بابازاده، جلال، و صادقی، جمال. (۱۴۰۵). رابطه جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی با امید به تحصیل دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهر بابل. *روان‌شناسی انگیزش، رفتار و سلامت*، ۱۴(۵)، ۱-۱۴.

مجوز و حق نشر: © ۱۴۰۵ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC) صورت گرفته است. (4.0)

مقدمه

نظام آموزشی در هر جامعه‌ای یکی از مهم‌ترین بسترهای شکل‌گیری سرمایه انسانی، توسعه اجتماعی و پیشرفت فرهنگی محسوب می‌شود و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان به‌عنوان یکی از شاخص‌های اساسی کارآمدی این نظام، همواره مورد توجه پژوهشگران، سیاست‌گذاران آموزشی و خانواده‌ها بوده است. در این میان، امید به تحصیل به‌عنوان یک سازه انگیزشی و شناختی، نقش تعیین‌کننده‌ای در استمرار یادگیری، مقاومت در برابر شکست‌های تحصیلی و دستیابی به اهداف آموزشی ایفا می‌کند. دانش‌آموزانی که از سطح بالاتری از امید تحصیلی برخوردارند، معمولاً در مواجهه با چالش‌های آموزشی از پشتکار بیشتری بهره‌مند بوده، مسیرهای متنوع‌تری برای رسیدن به اهداف خود طراحی می‌کنند و انگیزه بیشتری برای ادامه تحصیل دارند (Gallagher & Lopez, 2008). امید تحصیلی نه تنها بر عملکرد آموزشی اثر می‌گذارد، بلکه با سلامت روان، رضایت از زندگی و سازگاری اجتماعی نوجوانان نیز ارتباط دارد. در مقابل، کاهش امید به تحصیل می‌تواند زمینه‌ساز افت تحصیلی، ترک تحصیل، اضطراب آموزشی و کاهش مشارکت فعال دانش‌آموزان در محیط مدرسه شود (Hosseini & Karimi, 2019).

دوره اول متوسطه یکی از حساس‌ترین مراحل تحول روانی و اجتماعی نوجوانان به‌شمار می‌رود؛ زیرا در این دوره، نوجوانان هم‌زمان با تغییرات شناختی، هیجانی و هویتی گسترده مواجه می‌شوند و نگرش آنان نسبت به آینده تحصیلی و شغلی شکل می‌گیرد. بسیاری از پژوهش‌ها نشان داده‌اند که بخش عمده‌ای از مشکلات آموزشی، افت انگیزه و کاهش مشارکت تحصیلی از همین دوره آغاز می‌شود. در چنین شرایطی، شناسایی عوامل مؤثر بر امید به تحصیل می‌تواند نقش مهمی در طراحی برنامه‌های پیشگیرانه و مداخلات آموزشی داشته باشد (Zarei et al., 2022). در سال‌های اخیر، پژوهشگران بیش از گذشته به نقش عوامل خانوادگی و منابع روان‌شناختی در شکل‌گیری انگیزش تحصیلی توجه کرده‌اند و تأکید شده است که موفقیت تحصیلی صرفاً حاصل توانایی شناختی یا شرایط آموزشی نیست، بلکه تحت تأثیر کیفیت روابط خانوادگی و ظرفیت‌های روان‌شناختی فرد نیز قرار دارد (Podineh Aghaei & Nasti Zeiai, 2025).

یکی از مهم‌ترین عوامل خانوادگی مرتبط با رشد تحصیلی و روانی نوجوانان، جو عاطفی خانواده است. جو عاطفی خانواده به کیفیت تعاملات هیجانی، میزان حمایت، محبت، اعتماد، انسجام و احساس امنیت میان اعضای خانواده اشاره دارد. خانواده‌هایی که دارای روابط عاطفی گرم، حمایتگر و مبتنی بر اعتماد هستند، بستر مناسبی برای رشد عزت‌نفس، انگیزش و سلامت روان فرزندان فراهم می‌کنند. در مقابل، خانواده‌های سرد، متعارض و فاقد حمایت هیجانی می‌توانند زمینه‌ساز اضطراب، کاهش اعتمادبه‌نفس و افت انگیزش تحصیلی شوند (Karimi et al., 2020). پژوهش محمدی و همکاران نشان داد که جو مثبت خانوادگی با افزایش انگیزه تحصیلی و عزت‌نفس دانش‌آموزان رابطه مستقیم دارد و نوجوانانی که روابط عاطفی مطلوب‌تری را در خانواده تجربه می‌کنند، از نگرش مثبت‌تری نسبت به تحصیل برخوردارند (Mohammadi et al., 2020). همچنین، صادقی و رضایی گزارش کردند که جو عاطفی خانواده می‌تواند سازگاری اجتماعی و تحصیلی نوجوانان را به‌طور معناداری پیش‌بینی کند و نقش مهمی در کاهش مشکلات رفتاری و هیجانی آنان داشته باشد (Sadeghi & Rezaei, 2022).

اهمیت خانواده در شکل‌دهی نگرش‌ها و رفتارهای تحصیلی نوجوانان در چارچوب نظریه‌های مختلف روان‌شناسی و جامعه‌شناسی نیز مورد تأکید قرار گرفته است. از دیدگاه رویکردهای تحولی، خانواده نخستین محیط اجتماعی کودک است و کیفیت تعاملات عاطفی در آن، بنیان اصلی احساس امنیت روانی و انگیزش فرد را شکل می‌دهد. خانواده‌هایی که فضایی سرشار از پذیرش، محبت و حمایت ایجاد می‌کنند، نیازهای اساسی روان‌شناختی نوجوانان را برآورده ساخته و زمینه شکل‌گیری نگرش مثبت نسبت به آینده را فراهم می‌کنند. در مقابل، تضعیف پیوندهای عاطفی خانوادگی می‌تواند احساس بی‌هدفی، ناامیدی و کاهش انگیزه تحصیلی را در نوجوانان افزایش دهد (Rezaei et al., 2021). در سال‌های اخیر، برخی پژوهشگران نیز به تأثیر تحولات اجتماعی و اقتصادی معاصر بر ساختار خانواده و کیفیت روابط عاطفی اعضای آن اشاره کرده‌اند و معتقدند تغییرات فرهنگی و نظام‌های مبتنی بر فردگرایی می‌توانند انسجام عاطفی خانواده را کاهش دهند (Vaezi et al., 2024).

افراد دارای سرمایه روان‌شناختی بالاتر، از سلامت روان مطلوب‌تری برخوردارند (Shereda et al., 2025). این یافته‌ها نشان می‌دهد که سرمایه روان‌شناختی نه تنها در حوزه عملکرد تحصیلی، بلکه در ابعاد گسترده‌تر سازگاری فردی و اجتماعی نیز اهمیت دارد. از سوی دیگر، زورومبا و همکاران بیان کردند که سرمایه روان‌شناختی می‌تواند نقش واسطه‌ای میان انسجام خانوادگی و فشار روانی والدین ایفا کند؛ موضوعی که نشان‌دهنده ارتباط عمیق میان محیط خانوادگی و منابع روانی افراد است (Zoromba et al., 2024).

با وجود اهمیت نظری و عملی جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی، بررسی همزمان این دو متغیر در ارتباط با امید به تحصیل، به‌ویژه در دانش‌آموزان دوره اول متوسطه، همچنان محدود است. بیشتر پژوهش‌های پیشین یا بر نقش خانواده در سازگاری و انگیزش تحصیلی تمرکز داشته‌اند یا اثر سرمایه روان‌شناختی را بر عملکرد آموزشی بررسی کرده‌اند، در حالی که امید به تحصیل به‌عنوان یک متغیر انگیزشی بنیادین کمتر به‌صورت مستقل مورد توجه قرار گرفته است. افزون بر این، بسیاری از مطالعات انجام‌شده در شهرهای بزرگ یا در میان دانشجویان دانشگاهی بوده و اطلاعات کافی درباره دانش‌آموزان شهرهای متوسط ایران، از جمله شهر بابل، وجود ندارد. این مسئله از آن جهت اهمیت دارد که ویژگی‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی هر منطقه می‌تواند بر کیفیت روابط خانوادگی و سطح منابع روان‌شناختی نوجوانان اثرگذار باشد (Rezaei et al., 2021).

از منظر کاربردی نیز شناسایی عوامل مؤثر بر امید به تحصیل می‌تواند برای مشاوران مدارس، روان‌شناسان تربیتی، معلمان و سیاست‌گذاران آموزشی اهمیت فراوانی داشته باشد. اگر مشخص شود که جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی نقش مهمی در افزایش امید تحصیلی دارند، می‌توان برنامه‌های آموزشی و مداخلات روان‌شناختی هدفمندی طراحی کرد که هم بر تقویت روابط عاطفی خانواده و هم بر ارتقای ظرفیت‌های روان‌شناختی دانش‌آموزان تمرکز داشته باشند. چنین برنامه‌هایی می‌توانند در کاهش افت تحصیلی، افزایش مشارکت آموزشی و پیشگیری از ترک تحصیل مؤثر باشند (Zarei et al., 2022). همچنین، توجه به این عوامل می‌تواند به بهبود سلامت روان نوجوانان و افزایش کیفیت تجربه تحصیلی آنان منجر شود.

در کنار عوامل خانوادگی، سرمایه روان‌شناختی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع درونی فرد، نقش قابل توجهی در موفقیت تحصیلی و سازگاری روانی دانش‌آموزان دارد. سرمایه روان‌شناختی مفهومی است که در چارچوب روان‌شناسی مثبت‌گرا مطرح شد و شامل چهار مؤلفه اصلی خودکارآمدی، امیدواری، تاب‌آوری و خوش‌بینی است (Luthans et al., 2007). این سازه بیانگر مجموعه‌ای از ظرفیت‌های روانی مثبت است که به افراد کمک می‌کند در مواجهه با مشکلات، نگرش سازنده‌تری داشته باشند، بر موانع غلبه کنند و برای دستیابی به اهداف خود تلاش مستمر نشان دهند. خودکارآمدی به باور فرد نسبت به توانایی انجام موفقیت‌آمیز تکالیف اشاره دارد، امیدواری بیانگر توانایی طراحی مسیرهای دستیابی به اهداف است، تاب‌آوری توان بازگشت از شکست‌ها و فشارهای روانی را نشان می‌دهد و خوش‌بینی نیز منعکس‌کننده انتظار نتایج مثبت در آینده است (Avey et al., 2011).

پژوهش‌های متعدد نشان داده‌اند که سرمایه روان‌شناختی با پیامدهای مثبت تحصیلی و روانی ارتباط معناداری دارد. نجفی و همکاران گزارش کردند که سرمایه روان‌شناختی از طریق افزایش خودتنظیمی می‌تواند عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را ارتقا دهد (Najafi et al., 2021). همچنین، هو نشان داد که سرمایه روان‌شناختی با پیشرفت تحصیلی ذهنی دانش‌آموزان دوره متوسطه رابطه مستقیم دارد و دانش‌آموزانی که از سطوح بالاتری از خودکارآمدی و خوش‌بینی برخوردارند، نگرش مثبت‌تری نسبت به توانایی‌های آموزشی خود دارند (Hu, 2025). در پژوهشی دیگر، عامره بیان کرد که سرمایه روان‌شناختی از طریق افزایش درگیری تحصیلی می‌تواند موفقیت آموزشی دانشجویان را تقویت کند (Amera, 2025). همچنین، جاسم و همکاران نقش میانجی سرمایه روان‌شناختی را در رابطه بین خودکارآمدی تحصیلی، درگیری تحصیلی و پیشرفت آموزشی تأیید کردند و نشان دادند که این سازه می‌تواند به‌عنوان یک منبع روانی محافظ در برابر فشارهای آموزشی عمل کند (Jasem et al., 2025).

سرمایه روان‌شناختی علاوه بر پیامدهای آموزشی، با شاخص‌های سلامت روان و کیفیت زندگی نیز ارتباط دارد. شریده و همکاران نشان دادند که سرمایه روان‌شناختی نقش میانجی مهمی در رابطه بین رضایت از زندگی و بهزیستی روانی دانشجویان علوم پزشکی ایفا می‌کند و

شده و شامل ۱۶ گویه است که بر اساس طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت از «خیلی کم» تا «خیلی زیاد» نمره‌گذاری می‌شود. این ابزار دارای هشت خرده‌مقیاس شامل محبت، نوازش کردن، تأیید کردن، تجربه‌های مشترک، هدیه دادن، تشویق، اعتماد و احساس امنیت است. هر دو سؤال نماینده یکی از خرده‌مقیاس‌ها بوده و سؤالات فرد به رابطه آزمودنی با پدر و سؤالات زوج به رابطه با مادر مربوط می‌شود. در پژوهش‌های داخلی، پایایی این مقیاس از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۳ گزارش شده و روایی محتوایی آن نیز توسط متخصصان روان‌شناسی تأیید شده است. همچنین، مطالعات انجام‌شده نشان داده‌اند که این ابزار از همبستگی مطلوبی با پرسشنامه ملاک برخوردار است و می‌تواند به‌صورت معتبر کیفیت روابط عاطفی خانواده را اندازه‌گیری کند.

به منظور سنجش سرمایه روان‌شناختی از پرسشنامه سرمایه روان‌شناختی (PCQ) لوتانز و همکاران (۲۰۰۷) استفاده شد. این پرسشنامه شامل ۲۴ گویه است که چهار مؤلفه خودکارآمدی، امیدواری، تاب‌آوری و خوش‌بینی را ارزیابی می‌کند و برای هر مؤلفه شش سؤال در نظر گرفته شده است. پاسخ‌دهی به گویه‌ها بر اساس طیف شش‌درجه‌ای لیکرت از «کاملاً مخالفم» تا «کاملاً موافقم» انجام می‌شود. در این ابزار، گویه‌های ۱۳، ۲۰ و ۲۳ به‌صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. برای محاسبه نمره نهایی، ابتدا نمرات هر خرده‌مقیاس به‌طور جداگانه محاسبه شد و سپس مجموع آن‌ها به‌عنوان نمره کل سرمایه روان‌شناختی در نظر گرفته شد. مطالعات پیشین روایی و پایایی مطلوب این پرسشنامه را در سنجش مؤلفه‌های روان‌شناسی مثبت‌گرا تأیید کرده‌اند و این ابزار در پژوهش‌های متعددی در حوزه روان‌شناسی تربیتی و تحصیلی مورد استفاده قرار گرفته است.

برای ارزیابی امید به تحصیل از پرسشنامه امید به تحصیل (AHS) تدوین شده توسط خرمایی و کمری (۱۳۹۵) استفاده شد. این مقیاس دارای ۲۷ سؤال و چهار خرده‌مقیاس شامل امید به کسب فرصت‌ها، امید به کسب مهارت‌های زندگی، امید به سودمندی و امید به کسب شایستگی است. پاسخ‌ها بر اساس طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت از «کاملاً مخالفم» تا «کاملاً موافقم» تنظیم شده‌اند و تعدادی از گویه‌ها به‌صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. به منظور بررسی روایی سازه این ابزار، تحلیل عاملی اکتشافی با روش مؤلفه‌های اصلی و چرخش واریماکس انجام شده است. نتایج شاخص کفایت نمونه‌گیری KMO و آزمون

در مجموع، با توجه به اهمیت امید به تحصیل در موفقیت آموزشی نوجوانان، نقش تعیین‌کننده خانواده و منابع روان‌شناختی در شکل‌گیری انگیزش تحصیلی، و همچنین خلأ پژوهشی موجود در بررسی همزمان این متغیرها در میان دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهر بابل، پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی با امید به تحصیل دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهر بابل انجام شد.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش اجرا، توصیفی - همبستگی بود. در این مطالعه، رابطه بین جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین با امید به تحصیل دانش‌آموزان دوره اول متوسطه مورد بررسی قرار گرفت. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه (پایه‌های هفتم، هشتم و نهم) شهر بابل در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۵ بود که در مدارس دولتی و غیردولتی این شهر مشغول به تحصیل بودند. بر اساس آمار اداره آموزش و پرورش شهرستان بابل، تعداد کل دانش‌آموزان این مقطع ۳۴۳۱ نفر گزارش شد. حجم نمونه بر اساس جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) برابر با ۳۴۶ نفر تعیین گردید؛ با این حال، به منظور جبران احتمال ریزش نمونه و ناقص بودن برخی پرسشنامه‌ها، تعداد ۳۸۰ پرسشنامه توزیع شد که در نهایت پس از حذف پرسشنامه‌های ناقص، داده‌های ۳۵۳ دانش‌آموز وارد فرآیند تحلیل شدند. روش نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای چندمرحله‌ای انجام گرفت؛ بدین ترتیب که ابتدا شهر بابل از نظر پوشش آموزشی به پنج منطقه تقسیم شد و از میان آن‌ها سه منطقه به‌صورت تصادفی انتخاب گردید. سپس از هر منطقه سه مدرسه به‌صورت تصادفی ساده انتخاب شد و در مرحله بعد، از هر مدرسه دو کلاس از هر پایه تحصیلی (هفتم، هشتم و نهم) به‌صورت تصادفی گزینش شد و تمامی دانش‌آموزان کلاس‌های منتخب در پژوهش شرکت کردند. بدین ترتیب تلاش شد تا نمونه‌هایی نماینده مناسبی از دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهر بابل از نظر نوع مدرسه و پایه تحصیلی داشته باشد.

برای سنجش جو عاطفی خانواده از مقیاس روابط عاطفی اعضای خانواده هیلبرن (۱۹۶۴) استفاده شد. این مقیاس با هدف ارزیابی میزان مهرورزی و کیفیت تعاملات عاطفی میان والدین و فرزندان طراحی

همبستگی پیرسون استفاده گردید. در نهایت، جهت تعیین میزان قدرت پیش‌بینی متغیرهای جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی در تبیین امید به تحصیل، تحلیل رگرسیون چندگانه همزمان انجام شد. سطح معناداری تمامی آزمون‌ها برابر با ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

به منظور بررسی وضعیت متغیرهای پژوهش و آزمون فرضیه‌های مطرح‌شده، ابتدا شاخص‌های توصیفی متغیرهای جو عاطفی خانواده، سرمایه روان‌شناختی و امید به تحصیل محاسبه شد. سپس پیش‌فرض‌های لازم برای استفاده از آزمون‌های پارامتریک مورد بررسی قرار گرفت و در ادامه، روابط بین متغیرها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه همزمان تحلیل شد.

کرویت بارتلت نشان‌دهنده مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی بوده است. همچنین، چهار عامل استخراج‌شده در مجموع ۶۳/۵۷ درصد از واریانس کل را تبیین کرده‌اند. افزون بر این، یافته‌های مربوط به همسانی درونی و همبستگی مثبت این مقیاس با متغیرهایی نظیر صبر و سرسختی روان‌شناختی، شواهدی از روایی همگرایی مطلوب آن را فراهم ساخته است.

داده‌های گردآوری‌شده پس از کدگذاری و ورود به نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در بخش آمار توصیفی از شاخص‌هایی نظیر میانگین، انحراف معیار، کمینه، بیشینه، چولگی و کشیدگی برای توصیف متغیرهای پژوهش استفاده شد. به منظور بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف بهره گرفته شد. همچنین برای بررسی روابط بین متغیرها از ضریب جدول ۱. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	خرده‌مقیاس	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه	چولگی	کشیدگی
جو عاطفی خانواده	محبت	۳.۸۲	۰.۷۱	۱	۵	-۰.۳۱	۰.۱۸
	نوازش	۳.۵۴	۰.۸۳	۱	۵	-۰.۲۲	-۰.۱۴
	تأیید	۳.۶۷	۰.۷۶	۱	۵	-۰.۲۸	۰.۰۹
	تجربه مشترک	۳.۴۱	۰.۸۹	۱	۵	-۰.۱۹	-۰.۲۱
	هدیه دادن	۳.۲۹	۰.۹۴	۱	۵	-۰.۱۱	-۰.۳۳
	تشویق	۳.۷۳	۰.۷۸	۱	۵	-۰.۳۴	۰.۲۲
	اعتماد	۳.۸۸	۰.۶۹	۱	۵	-۰.۴۱	۰.۳۱
	احساس امنیت	۳.۹۱	۰.۶۷	۱	۵	-۰.۴۴	۰.۳۸
نمره کل		۵۸.۴۳	۸.۶۲	۲۸	۷۸	-۰.۲۷	۰.۱۴
سرمایه روان‌شناختی	خودکارآمدی	۲۲.۱۴	۳.۸۷	۱۰	۳۶	-۰.۱۸	۰.۰۷
	امیدواری	۲۱.۸۳	۳.۹۴	۹	۳۶	-۰.۲۱	۰.۱۱
	تاب‌آوری	۲۱.۴۷	۴.۱۲	۸	۳۶	-۰.۱۵	-۰.۰۹
	خوش‌بینی	۲۰.۹۶	۴.۲۳	۸	۳۶	-۰.۱۲	-۰.۱۷
نمره کل		۸۶.۴۰	۱۳.۷۴	۴۱	۱۳۲	-۰.۱۹	۰.۰۶
امید به تحصیل	امید به کسب فرصت‌ها	۱۷.۶۲	۳.۴۱	۷	۳۵	-۰.۲۳	۰.۱۳
	امید به مهارت‌های زندگی	۱۶.۹۴	۳.۵۸	۶	۳۵	-۰.۱۷	۰.۰۸
	امید به سودمندی	۱۷.۳۱	۳.۴۷	۶	۳۵	-۰.۲۰	۰.۱۰
	امید به کسب شایستگی	۱۶.۷۸	۳.۶۳	۶	۳۵	-۰.۱۴	-۰.۰۶
نمره کل		۶۸.۶۵	۱۲.۱۸	۳۱	۱۲۱	-۰.۲۱	۰.۰۹

خرده‌مقیاس‌های این متغیر، بیشترین میانگین مربوط به احساس امنیت (۳.۹۱) و اعتماد (۳.۸۸) و کمترین میانگین مربوط به هدیه دادن (۳.۲۹)

یافته‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که میانگین نمره کل جو عاطفی خانواده برابر با ۵۸.۴۳ و انحراف معیار آن ۸.۶۲ است. در میان

رابطه جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی با امید... (بازآزاده و صادقی)

مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف نشان داد که سطح معناداری تمامی متغیرها بیشتر از ۰.۰۵ است؛ بنابراین فرض نرمال بودن داده‌ها تأیید شد. علاوه بر این، مقادیر چولگی و کشیدگی در دامنه استاندارد قرار داشتند. همچنین بررسی شاخص VIF در تحلیل رگرسیون نشان داد که مقادیر این شاخص کمتر از ۱۰ بوده و در نتیجه مشکل هم‌خطی چندگانه بین متغیرهای پیش‌بین وجود ندارد. بر این اساس، شرایط لازم برای استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه فراهم بود.

بود. همچنین میانگین نمره کل سرمایه روان‌شناختی برابر با ۸۶.۴۰ با انحراف معیار ۱۳.۷۴ به دست آمد که در میان مؤلفه‌های آن، خودکارآمدی بالاترین میانگین (۲۲.۱۴) را داشت. میانگین نمره کل امید به تحصیل نیز ۶۸.۶۵ با انحراف معیار ۱۲.۱۸ گزارش شد. بررسی شاخص‌های چولگی و کشیدگی نشان داد که تمامی مقادیر در دامنه قابل قبول ± 2 قرار دارند؛ بنابراین، توزیع داده‌ها از نرمال بودن نسبی برخوردار بوده و استفاده از آزمون‌های پارامتریک بلا مانع است.

به منظور بررسی مفروضه‌های لازم برای اجرای تحلیل‌های استنباطی، نرمال بودن توزیع داده‌ها، استقلال خطاها و نبود هم‌خطی چندگانه جدول ۲. ماتریس همبستگی پیرسون بین متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳
۱. جو عاطفی خانواده	۱		
۲. سرمایه روان‌شناختی	۰.۵۲**	۱	
۳. امید به تحصیل	۰.۴۸**	۰.۶۱**	۱
میانگین	۵۸.۴۳	۸۶.۴۰	۶۸.۶۵
انحراف معیار	۸.۶۲	۱۳.۷۴	۱۲.۱۸

** $p < 0.01$

ارتقای امید تحصیلی دانش‌آموزان است. افزون بر این، رابطه مثبت و معناداری بین جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی به دست آمد ($r=0.52, p<0.01$). از آنجا که ضرایب همبستگی بین متغیرهای پیش‌بین کمتر از ۰.۸۵ بود، احتمال وجود هم‌خطی چندگانه شدید منتفی تلقی شد.

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که بین جو عاطفی خانواده و امید به تحصیل رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($r=0.48, p<0.01$)، به این معنا که با افزایش کیفیت جو عاطفی خانواده، میزان امید به تحصیل دانش‌آموزان نیز افزایش می‌یابد. همچنین بین سرمایه روان‌شناختی و امید به تحصیل رابطه مثبت و معنادار قوی‌تری مشاهده شد ($r=0.61, p<0.01$) که نشان‌دهنده نقش برجسته منابع روان‌شناختی درونی در

جدول ۳. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه همزمان برای پیش‌بینی امید به تحصیل

متغیر پیش‌بین	B	خطای استاندارد	β	t	p	VIF
مقدار ثابت	۱۴.۳۷	۳.۸۲	-	۳.۷۶	۰.۰۰۱	-
جو عاطفی خانواده	۰.۳۱	۰.۰۷	۰.۲۲	۴.۴۳	۰.۰۰۱	۱.۳۷
سرمایه روان‌شناختی	۰.۴۷	۰.۰۵	۰.۵۳	۹.۴۰	۰.۰۰۱	۱.۳۷
شاخص مدل			مقدار			
R			۰.۶۸			
R ²			۰.۴۶			
R ² تعدیل شده			۰.۴۶			
F(۲,۳۵۰)			۱۴۹.۲۶			
p			<۰.۰۰۱			

همسو است و نشان می‌دهد که کیفیت روابط عاطفی در خانواده می‌تواند به‌عنوان یکی از مهم‌ترین زمینه‌های رشد انگیزش تحصیلی عمل کند. پژوهش کریمی و همکاران نشان داد که جو عاطفی مثبت خانواده، سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد و نوجوانانی که روابط عاطفی مطلوب‌تری با والدین خود دارند، در محیط آموزشی عملکرد روانی و رفتاری مناسب‌تری نشان می‌دهند (Karimi et al., 2020). همچنین، محمدی و همکاران گزارش کردند که جو خانوادگی مطلوب با افزایش انگیزه تحصیلی و عزت‌نفس دانش‌آموزان همراه است و نوجوانانی که در خانواده‌های حمایتگر رشد می‌کنند، نگرش مثبت‌تری نسبت به توانایی‌های آموزشی خود دارند (Mohammadi et al., 2020). صادقی و رضایی نیز تأکید کردند که جو عاطفی خانواده با سازگاری اجتماعی - تحصیلی نوجوانان رابطه مستقیم دارد و می‌تواند از طریق ایجاد احساس امنیت روانی، مشارکت تحصیلی آنان را افزایش دهد (Sadeghi & Rezaei, 2022).

تبیین این یافته را می‌توان بر اساس نقش بنیادی خانواده در رشد هیجانی و شناختی نوجوانان انجام داد. خانواده نخستین محیط اجتماعی فرد است و کیفیت روابط هیجانی در آن، بنیان اصلی احساس امنیت، اعتماد و خودپنداره نوجوان را شکل می‌دهد. نوجوانانی که در محیطی سرشار از محبت، تشویق و پذیرش رشد می‌کنند، معمولاً در مواجهه با چالش‌های تحصیلی نگرش مثبت‌تری دارند و آینده آموزشی خود را قابل دستیابی‌تر ارزیابی می‌کنند. در چنین خانواده‌هایی، حمایت عاطفی والدین سبب می‌شود دانش‌آموزان احساس ارزشمندی بیشتری داشته باشند و در نتیجه، امید بیشتری نسبت به موفقیت تحصیلی تجربه کنند. برعکس، خانواده‌های متعارض و فاقد حمایت عاطفی می‌توانند احساس ناامنی، اضطراب و بی‌انگیزگی را در نوجوانان افزایش دهند و امید به تحصیل را کاهش دهند (Rezaei et al., 2021). این موضوع به‌ویژه در دوره نوجوانی اهمیت بیشتری دارد؛ زیرا در این مرحله، فرد در حال شکل‌دهی هویت فردی و تحصیلی خود است و کیفیت تعاملات خانوادگی می‌تواند بر نگرش او نسبت به آینده اثر عمیقی بر جای بگذارد.

نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه همزمان در جدول ۳ نشان داد که ترکیب متغیرهای جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی به‌طور معناداری امید به تحصیل را پیش‌بینی می‌کند ($R=0.68$, $R^2=0.46$), بر این اساس، دو متغیر پیش‌بین در مجموع توانستند ۴۶ درصد از واریانس امید به تحصیل را تبیین کنند. در بررسی سهم هر متغیر، سرمایه روان‌شناختی با ضریب بتای استاندارد ۰.۵۳ قوی‌ترین پیش‌بین امید به تحصیل بود ($t=9.40$, $p<0.001$). همچنین جو عاطفی خانواده نیز با ضریب بتای ۰.۲۲ سهم مثبت و معناداری در پیش‌بینی امید به تحصیل داشت ($t=4.43$, $p<0.001$). مقادیر VIF برای هر دو متغیر برابر با ۱.۳۷ بود که نشان می‌دهد مشکل هم‌خطی چندگانه در مدل وجود ندارد. بر اساس ضرایب به‌دست آمده، معادله رگرسیون پژوهش به صورت زیر قابل بیان است:

$$\hat{Y} = 14.37 + 0.31X_1 + 0.47X_2$$

که در آن X_1 نشان‌دهنده جو عاطفی خانواده و X_2 بیانگر سرمایه روان‌شناختی است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که هر دو عامل محیط عاطفی خانواده و منابع روان‌شناختی فردی نقش مهم و مستقلی در شکل‌گیری امید به تحصیل دانش‌آموزان دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی با امید به تحصیل دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهر بابل انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین جو عاطفی خانواده و امید به تحصیل رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین، سرمایه روان‌شناختی با امید به تحصیل دارای رابطه مثبت و معنادار بود و در تحلیل رگرسیون، سرمایه روان‌شناختی نسبت به جو عاطفی خانواده سهم بیشتری در پیش‌بینی امید به تحصیل داشت. به‌طور کلی، نتایج پژوهش بیانگر آن است که هم محیط عاطفی خانواده و هم منابع روان‌شناختی درونی دانش‌آموزان، نقش مهمی در شکل‌گیری نگرش مثبت نسبت به آینده تحصیلی و افزایش انگیزش آموزشی آنان ایفا می‌کنند.

یافته نخست پژوهش نشان داد که جو عاطفی خانواده با امید به تحصیل رابطه مثبت و معناداری دارد. این نتیجه با یافته‌های مطالعات پیشین

که محیط عاطفی مطلوب خانواده می‌تواند زمینه رشد منابع روانی مثبت در نوجوانان را فراهم کند. زورومبا و همکاران نشان دادند که انسجام و حمایت خانوادگی با سرمایه روان‌شناختی رابطه مستقیم دارد و خانواده‌های منسجم، ظرفیت‌های روانی مثبت افراد را تقویت می‌کنند (Zoromba et al., 2024). این موضوع نشان می‌دهد که سرمایه روان‌شناختی صرفاً یک ویژگی فردی نیست، بلکه تحت تأثیر تعاملات محیطی و کیفیت روابط اجتماعی نیز قرار دارد. نوجوانانی که در خانواده‌های گرم و حمایتگر رشد می‌کنند، معمولاً اعتمادبه‌نفس، خوش‌بینی و احساس کارآمدی بیشتری را تجربه می‌کنند و این ویژگی‌ها به افزایش امید تحصیلی آنان منجر می‌شود.

نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی در مجموع توانستند بخش قابل توجهی از واریانس امید به تحصیل را تبیین کنند. این یافته بیانگر آن است که امید تحصیلی دانش‌آموزان نه تنها حاصل عوامل فردی، بلکه محصول تعامل پیچیده میان محیط خانوادگی و ظرفیت‌های روان‌شناختی آنان است. با این حال، سرمایه روان‌شناختی سهم بیشتری در پیش‌بینی امید به تحصیل داشت. این موضوع را می‌توان ناشی از آن دانست که سرمایه روان‌شناختی مستقیماً با فرآیندهای شناختی و انگیزشی مرتبط است و در تصمیم‌گیری‌ها، ارزیابی توانایی‌ها و نگرش فرد نسبت به آینده نقش فعال‌تری ایفا می‌کند. در مقابل، جو عاطفی خانواده بیشتر به‌عنوان یک عامل زمینه‌ساز عمل می‌کند که از طریق شکل‌دهی نگرش‌ها و ویژگی‌های روانی، بر امید تحصیلی اثر می‌گذارد. در واقع، خانواده مناسب می‌تواند بستر لازم برای رشد سرمایه روان‌شناختی را فراهم کند و سرمایه روان‌شناختی نیز به‌عنوان یک سازوکار درونی، امید تحصیلی را تقویت نماید.

یافته‌های این پژوهش از منظر کاربردی نیز حائز اهمیت است. در شرایطی که بسیاری از نظام‌های آموزشی با چالش افت تحصیلی، کاهش انگیزه و فرسودگی روانی دانش‌آموزان مواجه هستند، توجه به نقش خانواده و منابع روان‌شناختی می‌تواند مسیر جدیدی برای طراحی مداخلات آموزشی و مشاوره‌ای فراهم کند. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که افزایش امید تحصیلی تنها از طریق بهبود امکانات آموزشی امکان‌پذیر نیست، بلکه لازم است روابط عاطفی خانواده و ظرفیت‌های روانی دانش‌آموزان نیز مورد توجه قرار گیرد. برنامه‌های آموزش

یافته دیگر پژوهش نشان داد که سرمایه روان‌شناختی با امید به تحصیل رابطه مثبت و معناداری دارد و قوی‌ترین پیش‌بین امید به تحصیل محسوب می‌شود. این یافته با نتایج پژوهش‌های مختلف همسو است. نجفی و همکاران نشان دادند که سرمایه روان‌شناختی از طریق تقویت خودتنظیمی، عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد (Najafi et al., 2021). همچنین، هو گزارش کرد که سرمایه روان‌شناختی با پیشرفت تحصیلی ذهنی دانش‌آموزان رابطه مستقیم دارد و دانش‌آموزانی که از سطح بالاتری از خودکارآمدی، خوش‌بینی و تاب‌آوری برخوردارند، احساس موفقیت بیشتری در محیط آموزشی تجربه می‌کنند (Hu, 2025). پژوهش عامره نیز نشان داد که سرمایه روان‌شناختی از طریق افزایش درگیری تحصیلی، موفقیت آموزشی دانشجویان را ارتقا می‌دهد (Amera, 2025). علاوه بر این، جاسم و همکاران نقش میانجی سرمایه روان‌شناختی را در رابطه بین خودکارآمدی تحصیلی و پیشرفت آموزشی تأیید کردند و بیان داشتند که این سازه می‌تواند به‌عنوان یک منبع روانی محافظ در برابر فشارهای تحصیلی عمل کند (Jasem et al., 2025).

از منظر نظری، این یافته را می‌توان در چارچوب مفهوم سرمایه روان‌شناختی لوتانز تبیین کرد. بر اساس این دیدگاه، سرمایه روان‌شناختی مجموعه‌ای از منابع روانی مثبت شامل خودکارآمدی، امیدواری، تاب‌آوری و خوش‌بینی است که به فرد کمک می‌کند در برابر چالش‌ها مقاومت بیشتری داشته باشد و برای دستیابی به اهداف خود تلاش مستمر نشان دهد (Luthans et al., 2007). دانش‌آموزانی که از سطح بالایی از خودکارآمدی برخوردارند، توانایی خود را برای موفقیت تحصیلی باور دارند و در نتیجه، با انگیزه بیشتری در فعالیت‌های آموزشی مشارکت می‌کنند. همچنین، خوش‌بینی و امیدواری سبب می‌شود نوجوانان آینده تحصیلی خود را مثبت ارزیابی کنند و در مواجهه با شکست‌های آموزشی دچار ناامیدی نشوند. تاب‌آوری نیز به آنان کمک می‌کند پس از تجربه ناکامی‌های تحصیلی، مجدداً برای رسیدن به اهداف آموزشی تلاش کنند. بنابراین، طبیعی است که سرمایه روان‌شناختی بالا با افزایش امید به تحصیل همراه باشد.

یافته‌های پژوهش همچنین نشان داد که جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی با یکدیگر رابطه مثبت دارند. این نتیجه بیانگر آن است

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهاد می‌شود مشاوران مدارس و روان‌شناسان تربیتی برنامه‌هایی برای تقویت سرمایه روان‌شناختی دانش‌آموزان طراحی کنند و آموزش مهارت‌هایی نظیر خودکارآمدی، خوش‌بینی و تاب‌آوری را در اولویت قرار دهند. همچنین، برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای والدین با هدف بهبود روابط عاطفی خانواده، افزایش حمایت هیجانی و ارتقای مهارت‌های ارتباطی می‌تواند به افزایش امید تحصیلی نوجوانان کمک کند. مدارس نیز می‌توانند با ایجاد محیطی حمایتگر و تشویق‌کننده، زمینه رشد روانی و تحصیلی دانش‌آموزان را فراهم سازند.

تعارض منافع

بین نویسندگان هیچ تعارض منافی وجود نداشت.

حامی مالی

این پژوهش بدون هیچ حمایت مالی و با هزینه شخصی انجام شد.

ملاحظات اخلاقی

در این مطالعه، اهمیت و ضرورت پژوهش برای نمونه‌ها تشریح و درباره رعایت ملاحظات اخلاقی مانند رازداری، محرمانگی، حفظ حریم نمونه‌ها، آزادی جهت شرکت در پژوهش و انصراف از آن و غیره به آنان اطمینان داده شد.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان این مقاله با یکدیگر مشارکت داشتند.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از تمامی افرادی که در مراحل پژوهش همکاری و یاری نمودند تقدیر و تشکر می‌شود.

References

- Amera, F. B. (2025). The Impact of Psychological Capital on University Students' Academic Achievement Mediated Through Academic Engagement. *Bje*, 25(2), 139-160. <https://doi.org/10.4314/10.4314/bdje.v25i2.9>
- Avey, J. B., Reichard, R. J., Luthans, F., & Mhatre, K. H. (2011). Meta-analysis of the impact of positive psychological capital on employee attitudes, behaviors, and performance. *Human Resource Development Quarterly*, 22(2), 127-152. <https://doi.org/10.1002/hrdq.20070>
- Gallagher, M. W., & Lopez, S. J. (2008). Hope, self-efficacy, and academic success in college students. Annual Convention of the American Psychological Association, Boston, MA, United States. <https://doi.org/10.1037/e502232008-001>

والدین، تقویت مهارت‌های ارتباطی در خانواده، آموزش تاب‌آوری و خودکارآمدی در مدارس و ایجاد محیط‌های آموزشی حمایتگر می‌توانند نقش مؤثری در ارتقای امید به تحصیل نوجوانان داشته باشند (Zarei et al., 2022). افزون بر این، یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج مطالعات مرتبط با بهزیستی روان‌شناختی همخوانی دارد که نشان داده‌اند سرمایه روان‌شناختی می‌تواند نقش مهمی در سلامت روان و رضایت از زندگی افراد ایفا کند (Shereda et al., 2025).

در مجموع، نتایج پژوهش حاضر نشان داد که جو عاطفی خانواده و سرمایه روان‌شناختی از عوامل کلیدی مؤثر بر امید به تحصیل دانش‌آموزان هستند و هر دو متغیر می‌توانند نقش مهمی در ارتقای انگیزش آموزشی نوجوانان ایفا کنند. این یافته‌ها بر ضرورت توجه هم‌زمان به عوامل محیطی و روان‌شناختی در تبیین رفتارهای تحصیلی تأکید دارند و نشان می‌دهند که ایجاد محیط خانوادگی حمایتگر و تقویت منابع روانی مثبت، می‌تواند زمینه‌ساز افزایش امید و پایداری تحصیلی در دانش‌آموزان باشد.

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به استفاده از روش همبستگی اشاره کرد که امکان استنتاج روابط علی را محدود می‌سازد. همچنین، داده‌ها بر اساس ابزارهای خودگزارشی جمع‌آوری شدند و احتمال وجود سوگیری پاسخ‌دهی در میان آزمودنی‌ها وجود دارد. محدود بودن جامعه آماری به دانش‌آموزان شهر بابل نیز تعمیم نتایج به سایر شهرها و فرهنگ‌ها را با احتیاط مواجه می‌کند. افزون بر این، متغیرهای دیگری نظیر وضعیت اقتصادی - اجتماعی خانواده، سبک‌های فرزندپروری و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان در این پژوهش بررسی نشدند که می‌تواند بر امید تحصیلی اثرگذار باشند.

پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده از طرح‌های طولی و مدل‌یابی معادلات ساختاری برای بررسی روابط علی میان جو عاطفی خانواده، سرمایه روان‌شناختی و امید به تحصیل استفاده کنند. همچنین، بررسی نقش متغیرهای میانجی و تعدیل‌گر مانند تاب‌آوری، حمایت اجتماعی، جنسیت و وضعیت اقتصادی - اجتماعی می‌تواند به درک عمیق‌تر سازوکارهای اثرگذاری این متغیرها کمک کند. اجرای پژوهش در سایر مناطق جغرافیایی و در میان مقاطع تحصیلی مختلف نیز می‌تواند امکان مقایسه و تعمیم بهتر یافته‌ها را فراهم سازد.

- Hosseini, S. A., & Karimi, M. (2019). The relationship between academic hope and performance and test anxiety among secondary school students. *Quarterly Journal of Educational Psychology, 15*(52), 45-68.
- Hu, Y. (2025). The relationship between psychological capital and subjective academic achievement among middle school students.
- Jasem, R. A., Torkan, H., Jabr, A. M., & Mahdad, A. (2025). The Mediating Role of Psychological Capital in the Relationship Between Academic Self-Efficacy, Academic Engagement, and Academic Meaningfulness With Academic Achievement Among Students in Wasit, Iraq. *Jayps, 6*(3), 1-11. <https://doi.org/10.61838/kman.jayps.6.3.1>
- Karimi, J., Nouri, A., & Mohammadi, H. (2020). Predicting students' academic adjustment based on family emotional climate. *Quarterly Journal Of Family and Research, 17*(44), 55-78.
- Luthans, F., Youssef, C. M., & Avolio, B. J. (2007). *Psychological Capital: Developing the Human Competitive Edge*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195187526.001.0001>
- Mohammadi, F., Ahmadi, R., & Hosseini, N. (2020). The relationship between family climate and academic motivation and self-esteem among students. *Journal of School Psychology, 9*(3), 89-110.
- Najafi, M., Ghasemi, A., & Rahimi, F. (2021). Psychological capital and academic achievement: The mediating role of self-regulation. *Quarterly Journal of Educational Psychology, 17*(60), 135-158.
- Podineh Aghaei, M., & Nasti Zeiai, N. (2025). The effect of school climate on students' social well-being with the mediating role of social capital. *Family and Research Quarterly, 21*(1), 39-58. <https://qjfr.ir/article-1-2142-en.html>
- Rezaei, A., Mohammadi, F., & Sadeghi, R. (2021). Investigating family factors affecting academic achievement among students in Babol. *Mazandaran Journal of Educational Sciences, 8*(2), 112-135.
- Sadeghi, M., & Rezaei, A. (2022). Family emotional climate and socio-academic adjustment of adolescents. *Journal of Psychology and Educational Sciences, 52*(1), 23-45.
- Shereda, H. M. A., Alhazmi, R., Kasemy, Z. A., Dawood, E., Singh, E. S. J., Alkhalaf, I., Alshehri, B., & Alanazi, T. D. M. (2025). Life Satisfaction and Psychological Wellbeing Among Medical Students: The Mediating Role of Psychological Capital. *Frontiers in psychology, 16*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1614803>
- Vaezi, S. A., Fayyaz, E., & Sakiani, Z. (2024). Analyzing the Effects of Capitalist Systems on Family Structure and Free Sexual Relationships. *Interdisciplinary Civilization Studies of the Islamic Revolution, 2*(6), 75-99. <https://en.civilica.com/doc/1974693/>
- Zarei, H., Ahmadi, K., & Mousavi, Z. (2022). Educational policymaking and support programs for at-risk students. *Quarterly Journal of Educational Innovations, 21*(81), 78-102.
- Zoromba, M. A., Atta, M. H. R., Ali, A. S., El-Gazar, H. E., & Amin, S. M. (2024). The Mediating Role of Psychological Capital in the Relationship Between Family Sense of Coherence and Caregiver Stress Among Parents of Children With Autism Spectrum Disorder. *International journal of mental health nursing, 33*(6), 2157-2169. <https://doi.org/10.1111/inm.13383>